

Pragmatica – știința utilizării limbii

DRD. AMALIA BABICI-MAN

UNIVERSITATEA TEHNICĂ DIN CLUJ-NAPOCA

Facultatea de Litere

Specializarea: Școala Doctorală de Filosofie

Conducător Doctorat: prof. univ. dr. habil. Daniela Dunca

Pragmatica este o ramură a filosofiei și a lingvisticii care se ocupă cu studiul sensului și utilizării limbajului în contextul comunicării umane. Pragmatica se dezvoltă pe două căi, potrivit lui Levinson. ”În sens general, pragmatica se ocupă de psihopatologia comunicării și de evoluția sistemelor simbolice, în timp ce în sens restrâns este studiul oricărei referințe explicite făcute de vorbitor la context.”

- Pragmatica studiază modul în care oamenii folosesc limbajul în contexte specifice și cum aceasta influențează gândirea și comportamentul uman.
- Pragmatica examinează modul în care limbajul este folosit în comunicare, în special semnificația contextuală a cuvintelor și enunțurilor și se concentrează pe intenția vorbitorului, presupunerile și interpretările ascultătorului într-un anumit context.
- ”Pragmatica se interesează în primul rând de elementele de limbaj care nu reușesc să transmită informația completă dacă nu este cunoscut contextul în care sunt folosite. Pragmatica se ocupă, în principal, de studiul deicticilor, al implicăturilor conversaționale, al presupuzițiilor, al actelor de limbaj, al structurii discursului.”

- Unii filosofi definesc pragmatica ca fiind studiul relației dintre limbaj și context, concentrându-se pe modul în care vorbirea și acțiunile sunt corelate. Alții consideră pragmatica ca fiind studiul modului în care vorbirea influențează gândirea și comportamentul uman în diferite contexte sociale și culturale.
- Charles Morris a dezvoltat o teorie a semnelor care include trei componente principale: semnificantul (cuvântul sau simbolul), semnificația (conceptul asociat cu cuvântul) și referentul (obiectul real la care se referă cuvântul).
- William James a susținut că sensul cuvintelor este dat de experiența noastră directă cu obiectele și evenimentele din lumea reală și a subliniat importanța experienței în înțelegerea limbajului.

- Herbert Paul Grice a dezvoltat principiile comunicării implicite, incluzând conceptele de implicături conversaționale și maximele conversaționale. Grice a argumentat că înțelegerea limbajului implică nu doar cuvintele spuse, ci și intențiile ascunse ale vorbitorului și interpretarea contextului.
- Filosoful Grice a formulat patru maxime conversaționale (maxima calității, maxima cantității, maxima relației și maxima modului) care descriu regulile implicite ale comunicării și interpretării corecte a enunțurilor.
- Austin a introdus conceptul de acte de vorbire performativă și constatativă. Actele performativă sunt enunțuri care nu descriu doar o acțiune ci o întreprind efectiv (de exemplu, promisiunea).
- Tot Austin a subliniat importanța acțiunilor asociate cu vorbirea.

- După William James, pragmatica constă în încercarea de a interpreta orice concepție în funcție de consecințele sale practice, în a deturna privirile noastre de la lucrurile prime, categorii, necesități presupuse pentru a ne orienta spre lucrurile ultime, spre rezultate, consecințe, fapte. „*Pragmatismul este doctrina care se interesează de rezultatele practice ale ideilor noastre, este o filozofie a concretului*”. Pragmatismul lui William James se concentrează pe ideea că adevărul și semnificația unei idei pot fi înțelese prin efectele practice pe care le au în lumea reală. James susținea că valoarea unei credințe sau a unei concepții trebuie măsurată în funcție de modul în care aceasta influențează acțiunile și experiențele noastre cotidiene.

- ”Pragmatismul nu este o filosofie ci mai degrabă o metodă. *Pragmatismul ca metodă nu pronunță judecăți de adevăr și falsitate; mai degrabă, este o chestiune de concepții filosofice pentru care realitatea nu este ceva imuabil, static, închis ci este proces, devenire, creație continuă, deci un curs de fapte în plină desfășurare.*
- Pragmatica reprezintă o disciplină esențială în studiul limbajului, concentrându-se pe modul în care limbajul este utilizat în interacțiunea umană. *praxis – de a face și de a ordona*”.
- Pragmatica tinde să facă distincție între semnificația enunțului, intenția vorbitorului și conceptul pe care încearcă să-l transmită.
- Pragmatica reprezintă o disciplină esențială în studiul limbajului, concentrându-se pe modul în care limbajul este utilizat în interacțiunea umană.

- **Sursele pragmatice la Grice, Austin și Searle**

- Pragmatica își are rădăcinile în mai multe surse importante iar aceste influențe au condus la dezvoltarea unei discipline complexe și interdisciplinare.
- Filosoful britanic H.P. Grice a fost unul dintre pionierii pragmaticii, cunoscut în special pentru dezvoltarea teoriei implicăturilor conversaționale. Grice a avut o contribuție semnificativă la dezvoltarea teoriei implicaturilor conversaționale.
- Prin lucrările sale, Grice a propus o abordare inovatoare în analiza semnificației comunicării umane, concentrându-se pe subînțelesurile și intențiile implicite ale vorbitorului și receptorului.
- În lucrarea sa semnificativă *Logic and Conversation* (1975), Grice a explorat modul în care oamenii deduc semnificații implicite din discuții.

- Implicăturile conversaționale indică o strategie conversațională care transmite mai mult decât o fac enunțurile, respectiv diferența între ceea ce se spune într-o frază și modul în care este interpretat enunțul prin ceea ce se comunică.

- Grice a formulat patru principii ale implicăturilor conversaționale: principiul cooperării, principiul cantității, principiul calității și principiul relației.

- Aceste principii au servit drept fundament pentru a înțelege cum interlocutorii dezvoltă semnificații neexplicite în conversații. Principiul cooperării implică respectarea unui set de reguli în conversație care sunt: cantitatea, calitatea, relația și modalitatea”.

- Conform acestei teorii, implicaturile conversaționale sunt sugestiile și subînțelesurile pe care vorbitorul le transmite în timpul unei conversații, chiar dacă acestea nu sunt exprimate explicit.
- Implicăturile conversaționale oferă ”un tip special de deducții pragmatice a căror validitate este limitată la o soluție comunicativă dată” .
- Acestea sunt ”identificate de receptor pe baza unui calcul, în cursul căruia se ține seama de câțiva factori esențiali: sensul convențional al cuvintelor care alcătuiesc enunțul și referințele pe care acesta le cuprinde, principiul cooperativ și maximele acestuia și contextul comunicativ”.
- Actul ilocuționar este un concept introdus de filosoful britanic J.L. Austin în lucrarea sa *How to Do Things with Words* (1955), fiind principala inovație a teoriei lui despre care spune că „este un act convențional: un act performat în conformitate cu o convenție” .
- Filosoful identifică cinci categorii de acte ilocuționare ce au în vedere verbele performative: actele ilocuționare verdictive, exercițive, comisive, comportamentale și expositive. Austin a susținut că atunci când folosim limbajul nu facem doar declarații despre lume ci și efectuăm diferite tipuri de acțiuni. Un act ilocuționar se referă la acțiunile pe care le întreprindem atunci când vorbim.
- Austin a identificat trei tipuri principale de acte: actele locuționare, actele ilocuționare și actele perlocuționare. Actele locuționare se referă la sunetele, cuvintele și frazele pe care le producem atunci când vorbim, adică aspectul fonetic și gramatical al discursului. Actele ilocuționare reprezintă acțiunile pe care le efectuăm atunci când folosim anumite cuvinte sau expresii. De exemplu, promitem, ordonăm, întrebăm sau afirmăm ceva. Actele perlocuționare sunt efectele pe care discursul nostru le are asupra ascultătorului, cum ar fi a convinge, a amuza sau a speria.

- John Searle a dezvoltat mai departe această idee, concentrându-se pe performativitatea limbajului. În ceea ce privește actele vorbite, Searle a extins și rafinat teoria actelor ilocuționare a lui Austin identificând mai multe tipuri de acte vorbite cum ar fi promisiuni, ordine, cereri, declarații etc. El a argumentat că aceste acte vorbite sunt fundamentale pentru înțelegerea comunicării umane și a sensului pe care îl atribuim expresiilor lingvistice.
- Dacă facem referire la sens și referință, Searle a dezvoltat ideea că cuvintele și propozițiile au atât sens (semnificație conceptuală) cât și referință (semnificație contextuală). Prin intermediul acestei distincții, el a explicat modul în care vorbirea umană este ancorată în contextul în care are loc și cum sensul unei expresii depinde de situația comunicării.
- În ceea ce privește actele lingvistice și actele sociale, Searle a subliniat legătura strânsă dintre acestea, argumentând că limbajul nu este doar un sistem abstract de semne, ci este înglobat în activități sociale și în modul în care oamenii interacționează și își coordonează acțiunile.

- Searle a dezvoltat o teorie detaliată a actelor ilocuționare, analizând structura și funcția acestora în discursul uman. El a subliniat rolul intenției vorbitorului și al recunoașterii acestei intenții în înțelegerea actelor ilocuționare. Această evoluție complexă a pragmaticii a contribuit la o înțelegere mai profundă a limbajului ca mod de acțiune și la dezvoltarea de teorii și metode care pot fi aplicate în diverse domenii.
- Pe lângă sursele fundamentale ale pragmaticii dezvoltate de Grice, Austin și Searle, cercetătorii ulteriori au adus contribuții semnificative la acest domeniu. Astfel, Searle a dezvoltat teoria actelor de limbaj arătând cum vorbitorii pot realiza diverse acțiuni prin intermediul limbajului cum ar fi "a promite" sau "a cere", în timp ce Paul Grice a dezvoltat teoria implicăturilor conversaționale care explorează modul în care interlocutorii deduc semnificații implicite în timpul conversațiilor.

Maximele calității la Levinson, pragmatica de discurs dezvoltată de Teun A. van Dijk și teoria implicăturilor relevante la Robyn Carston

- Stephen C. Levinson, un lingvist și antropolog cognitiv cunoscut a adus contribuții semnificative în domeniul pragmatismului și în înțelegerea modului în care cooperarea și implicarea sunt fundamentale în comunicarea umană.
- Acesta considera pragmatica ca fiind "fiecare cercetare lingvistică care se referă cu obligativitate la aspectele contextului".
- El a arătat că pragmatica se dezvoltă pe două căi distincte: în sens larg unde este abordată psihopatologia comunicării și în sens restrâns unde se analizează studiul oricărei referințe făcute de vorbitor la context.
- Levinson a elaborat pe teoria maximei lui Grice care afirmă că oamenii, atunci când comunică, presupun în mod implicit că ceilalți vorbitori respectă anumite principii de cooperare.
- Aceste principii includ maximele calității (să spunem ceea ce credem că este adevărat și pentru care avem suficiente dovezi), maximele cantității (să fim atât de informativi cât este necesar, dar nu mai mult), maximele relației (să vorbim despre subiectele relevante pentru conversație) și maximele modului (să evităm ambiguitățile și să fim clari).
- Levinson a investigat cum aceste maxime sunt aplicate și interpretate în diverse culturi și contexte lingvistice.
- Pragmatica de discurs dezvoltată de Teun A. van Dijk este o ramură a lingvisticii care se concentrează pe utilizarea limbajului în contextul comunicării. Van Dijk a elaborat diverse teorii și modele pentru a explora modul în care limbajul este folosit în discursurile politice, media și în alte contexte sociale.

- Un aspect important al teoriei lui van Dijk este analiza discursului ideologic. El a studiat modul în care ideologiile sunt reflectate și perpetuate prin intermediul limbajului și a discursului. În ceea ce privește analiza semantică a discursului, van Dijk este de părere că putem ”presupune (1) că expresiile dintr-un discurs pot fi analizate ca succesiuni de propoziții și (2) că unitățile de sens atribuite propozițiilor sunt judecăți, care constau dintr-un predicat și un număr de argumente care ar putea avea diferite roluri (cazuale).
- Astfel, un prim aspect al analizei semantice de discurs e investigarea modului în care succesiunile de propoziții dintr-un discurs sunt legate cu succesiuni de judecăți ce stau la baza lor și cum sensul acestor succesiuni este o funcție asensului propozițiilor sau judecăților constituente”.
- Robyn Carston este o lingvistă cunoscută pentru contribuțiile sale în domeniul pragmaticii și a semanticii. Una dintre teoriile sale semnificative se referă la modul în care contextul și cunoștințele anterioare ale vorbitorilor influențează limbajul. Carston a dezvoltat teoria implicăturilor relevante, care se concentrează pe modul în care vorbitorii aleg anumite cuvinte și expresii pentru a comunica într-un anumit context.
- Ea susține că vorbitorii iau în considerare cunoștințele anterioare și contextul conversațional pentru a genera și a interpreta înțelesurile frazelor. Conform acestei teorii, oamenii fac presupuneri și implică informații relevante pentru contextul discuției, iar acestea pot fi cruciale pentru înțelegerea completă a mesajului.
- Fondatorii teoriei actelor de vorbire sunt John Austin și John Searle, fiind primii care au pus la dispoziția cercetătorilor instrumentele necesare pentru analiza și descrierea comunicării orale interpersonale. John Austin este primul care a distins cinci acte de vorbire delimitate în funcție de valoarea lor ilocutionară.

Implicăturile reprezintă semnificații neexplicite ale unui enunț care pot fi deduse în timpul comunicării. Acestea pot fi clasificate în implicături conversaționale (semnificații deduse din contextul conversațional) și implicături convenționale (semnificații stabilite cultural sau lingvistic). Implicăturile conversaționale sunt semnificații deduse din principiile cooperării și maximele conversaționale stabilite de Grice. Acestea ajută la înțelegerea semnificațiilor subînțelese în conversații. În ceea ce privește relevanța pragmaticii contextuale, această abordare dezvoltată de Robyn Carston se concentrează pe felul în care contextul și cunoștințele anterioare ale vorbitorilor influențează înțelegerea semnificației limbajului. Relevanța este un concept-cheie în această perspectivă.

Pragmatica este, deci, o disciplină lingvistică care explorează semnificația limbajului în contextul comunicării umane, care oferă o perspectivă esențială asupra modului în care limbajul este folosit pentru a realiza acte de vorbire, dar și cum semnificația este înțeleasă și interpretată în contextul comunicării. Această disciplină face distincție între semnificația enunțului, intenția vorbitorului și conceptul pe care acesta încearcă să-l transmită. Prin intermediul acestei distincții, pragmatica aduce o contribuție semnificativă în înțelegerea limbajului ca modalitate de acțiune în comunicarea umană.

Concluzii

- **1. *Definiție și domenii de studiu:*** Pragmatica se definește ca știința utilizării limbajului în contextul comunicării umane și se extinde în două direcții: una generală, care se ocupă de psihopatologia comunicării și evoluția sistemelor simbolice și alta restrânsă, axată pe studiul referințelor explicite la context.
- **2. *Obiectivele pragmaticii:*** Pragmatica explorează modul în care oamenii folosesc limbajul în contexte specifice și cum acesta influențează gândirea și comportamentul uman. Se concentrează pe semnificația contextuală a cuvintelor și enunțurilor, luând în considerare intenția vorbitorului, presupunerile și interpretările ascultătorului.
- **3. *Contribuții cheie:*** Filosofii precum Charles S. Peirce, William James, Herbert Paul Grice, J.L. Austin și John Searle au adus contribuții semnificative la dezvoltarea pragmaticii. Grice a dezvoltat principii ale comunicării implicite, Austin a introdus conceptul de acte de vorbire performativă și constatativă, iar Searle a extins teoria actelor ilocutionare
- **4. *Evoluția conceptelor:*** Pragmatica a evoluat într-o disciplină complexă care acoperă semantica, sintaxa și pragmatica semnelor. Triunghiul semiotic al lui Morris, teoria implicăturilor conversaționale și conceptele de acte de limbaj sunt exemple ale evoluției conceptelor pragmatice.
- **5. *Relevanța în filosofie:*** Pragmatica, conform lui William James, se concentrează pe interpretarea ideilor în funcție de consecințele lor practice. Pragmatismul devine astfel o metodă, axată pe acțiune și rezultate practice, nu doar o filosofie abstractă.
- **6. *Importanța contextului:*** Pragmatica pune accent pe distincția dintre semnificația enunțului, intenția vorbitorului și conceptul transmis, subliniind că sensul limbajului depinde de contextul în care este utilizat.
- **7. *Contribuții fondatoare:*** H.P. Grice, J.L. Austin și John Searle au furnizat bazele pragmaticii, dezvoltând teorii care au influențat înțelegerea semnificației limbajului și a acțiunilor umane. În concluzie, pragmatica reprezintă o disciplină esențială în studiul limbajului, ilustrând cum acesta nu este doar un instrument de comunicare, ci și o formă de acțiune complexă în interacțiunea umană.

Bibliografie

[1]

Austin, J.L., *Cum să faci lucruri cu vorbe*, Editura Paralela 45, 2003, p.100

[2] Adriana Costăchescu, *Pragmatica lingvistică. Teorii, dezbateri, exemple*. Institutul European Iași, 2009, p.1

[3] Anne Reboul, Jacques Moeschler, *Pragmatica azi*, Editura Echinox, 2011, p.p. 22-23

[4] Charles W. Morris, *Signs, Language, and Behavior*, Editura Prentice-Hall, 1946, p.p. 96-97

[5] Charles W. Morris, *Foundations of the Theory of Signs*, *International Encyclopedia of Unified Science*, Chicago/London, Volumul, 1938, p.p. 6-7

[6] Grice, H.P. (1975), *Logic and Conversation*, in P. Cole & J.L. Morgan (Eds.), *Syntax and Semantics, Volumul 3: Speech Acts*, Editura Academic Press, 1995, p.61

[7] Liliana Ionescu-Ruxăndroiu, *Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică.*, Editura All Universitar, București, 2002, p.47

[8] J.L. Austin, *How to Do Things with Words*, Editura Harvard University Press, 1962, p.p. 149 – 150

[9] John Searle, *L'Intentionalite. Essai de philosophie des états mentaux*, Editura Minuit, Paris, 1983, traducere: Claude Pichevin, p. 68

[10] John Searle, *Les actes de langage*, Editura Herman, Paris, 1972, p. 104

[11] Stephen C. Levinson, *Pragmatics*, Editura Cambridge University Press, 1983, p. 3

[12] van Dijk, T.A., *Discourse as Structure and Process*, Editura Sage Publications, 1997, p. 105

Vă mulțumesc!